

سرشناسه: حسینی شیرازی، سید علی رضا، ۱۳۳۹-
عنوان و نام پدیدآور: اعتبارسنجی احادیث شیعه (زیرساخت‌ها، فرایندها، پیامدها) / سید علی رضا حسینی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ مؤسسه رهجویان راه امام هادی (ع)، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۷۰۴ ص.
فروست: «سمت»؛ ۲۱۵۸. الهیات (علوم قرآن و حدیث)؛ ۶۴.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۲۰۵۶۳-۸ ۳۴۰۰۰۰ ریال (قیمت شومیز)
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: S. Alireza Hosseini. Validating the Shi'ite Hadith: Frameworks, Processes and Consequences.
یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.
موضوع: حدیث — علم الرجال — روش‌شناسی
موضوع: Hadith — Ilm al-Rijal — Methodology
موضوع: علل الحدیث، Elal al-hadith
موضوع: احادیث شیعه، Hadith (Shiites) — Texts
شماره افزوده: از مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.
The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities.
شناسه افزوده: رهجویان راه امام هادی (ع)
رده‌بندی کنگره: ۵۰۱
رده‌بندی دیویی: ۲۶۴
شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۰۲۲۵

اعتبارسنجی احادیث شیعه (زیرساخت‌ها، فرایندها، پیامدها)

سید علی رضا حسینی شیرازی
ویراستاران: طاهر عزیز و کیلی
مریم ربانی
صفحه‌آرا: سید علینقی خسروی
سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی و مؤسسه رهجویان راه امام هادی (ع)
چاپ اول: بهار ۱۳۹۷
تعداد: ۱۰۰۰
چاپ و صحافی: معین
قیمت شومیز: ۳۴۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشران، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی پست‌گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶،
مراکز پخش: تلفن: ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲ @sazman_samy info@samt.ac.ir www.samt.ac.ir
تهران، خیابان سمیه، نبش رامسر، پلاک ۶۰، واحد ۶، تلفن: ۸۸۸۶۳۹۱۲-۲۱

۷۰-۴	عدم کلی نگری به معارف و آموزه‌های دینی؛ از جمله بستر شکل‌گیری و انتقال حدیث ..
۷۴-۸	نادیده‌انگاری وجود راهبرد حاکم بر فرایند تولید و نشر احادیث شیعی
۷۴-۹	ناآشنایی با حوزه‌های حدیثی شیعه و کارکردهای ایجابی و سلبی هر حوزه حدیثی و چگونگی ارتباط حوزه‌ها با یکدیگر
۷۵-۱۰-۴	به‌سادگی گذر کردن از برخی گزارش‌های تخریبی و عدم ارائه تحلیل دقیق و همه‌جانبه از موضوع گزارش
۷۴-۱۱	بی‌توجهی به مسئولیت حساس، فراگیر و تأثیرگذار محدثان و تأثیر آن در سالم‌سازی فرایند انتقال احادیث شیعه
۷۶-۱۲	نادیده گرفتن شرایط فرهنگی-اجتماعی دوره‌های گوناگون در انتخاب اولویت‌های عرضه فرهنگ انتداب نهاد امامت
۷۸-۱۲-۴	اختلاف دیدگاه‌های دانشمندان رجالی در توصیف یک راوی
۷۹-۱۴-۴	اساس سازگار میان رفتار عملی گروهی از اصحاب با دیدگاه‌های رجالی گروهی دیگر
۸۲-۱۵-۴	عدم تبیین مفاهیم واژه‌های توصیفی
۸۵-۱۶-۴	ناشناخته بودن مبانی سازگاری اشیای رجالی
۸۶-۵	اعتبارسنجی قرینه‌محور به نفع اعتبارسنجی راوی محور
۹۹-۶	اعتبارسنجی قرینه‌محور و کارکرد حدیث

بخش دوم: نگاشته‌های کهن اعتبارسنجی رجالی شیعی

۱۰۵-۱	نگاشته‌های نخستین رجالی
۱۰۷-۲	فهرست شیخ طوسی
۱۱۱-۲-۱	کار بست واژه «اصحابنا» و گستره معنایی آن
۱۱۳-۲-۲	راویان غیر شیعی در فهرست شیخ طوسی
۱۱۴-۳-۲	عمل به وعده؟!
۱۱۹-۴-۲	آگاهانیدنی‌های شیخ در فهرست
۱۱۹-۵-۲	منابع فهرست شیخ طوسی
۱۲۰-۵-۲	منابع اصلی یا مستقیم

۱۲۳	۲-۵ منابع مکمل یا غیرمستقیم
۱۲۴	۳. رجال نجاشی
۱۲۶	۱-۳ آگاهانیدنی‌های نجاشی در رجال
۱۲۶	۳-۱-۵ یادکرد طبقه‌راویان
۱۲۹	۳-۱-۶ یادکرد توثیق و تضعیف راویان
۱۳۰	۳-۱-۷ یادکرد میزان استقبال اصحاب از اثر یا آثار حدیثی راوی
۱۳۲	۲-۱-۱/۱ تطبیق عناوین مشترک بر مصداقی ویژه
۱۳۳	۲-۱ منابع رجال نجاشی
۱۳۳	۳-۲-۱۱ روایات و مکاتبات احمد بن علی بن نوح السیرافی
۱۳۸	۳-۲-۲ رجال محمد بن محمد بن سعید، ابن عقده
۱۳۸	۳-۲-۳ بهرست شیخ حوق
۱۳۸	۳-۲-۴ کتاب محمد بن عبد الله
۱۳۸	۳-۲-۵ فهرست حمیه بن زیار
۱۳۸	۳-۲-۶ رجال کشی
۱۴۰	۴. مقایسه ترجمه چند راوی در فهرست رجال نجاشی
۱۴۰	۴-۱ محمد بن عیسی بن عبید
۱۴۱	مقایسه این دو ترجمه
۱۴۳	۴-۲ جمیل بن ذراج
۱۴۴	مقایسه این دو ترجمه
۱۴۵	۴-۳ ایوب بن نوح بن ذراج
۱۴۶	مقایسه این دو ترجمه
۱۴۷	۴-۴ علی بن مهزیار
۱۴۹	مقایسه این دو ترجمه
۱۵۰	۴-۵ ابوطالب الأنباری
۱۵۲	مقایسه این دو ترجمه
۱۵۴	۵. رجال شیخ طوسی
۱۵۵	۶. رجال برقی

۷. رجال ابن غضائری	۱۵۶
۱-۷ ساختار رجال ابن غضائری	۱۵۶
۲-۷ بخش بندی راویان در رجال ابن غضائری	۱۵۶
۸. رجال کشی	۱۵۹
۱-۸ نویسنده رجال کشی	۱۵۹
۲-۸ ساختار رجال کشی	۱۶۰
۳-۸ گزارش های کشی درباره یونس بن عبدالرحمن	۱۶۱
۴-۸ ماری آگاهی رسانی رجال کشی	۱۶۷

بخش سوم: دانشیان رجال و داوری راویان صاحب اثر

۱. بخش بندی راویان به پرکار و کم کار	۱۷۳
۲. گونه های نشانه ریزی راویان در عرصه انتقال احادیث شیعه: استقلالی و تبعی	۱۹۴
۳. شناخت پدیده استنب در صرق کتب های رجال و فهرست	۱۹۷
۱-۳ استثنای احادیث برخی از کتب راوی صاحب کتاب	۱۹۸
۲-۳ استثنای احادیث برخی از مشایخ راوی صاحب کتاب	۱۹۹
۳-۳ استثنای جزء مشخصی از آثار یا اثر حدیث راوی صاحب کتاب	۲۰۰
۴-۳ استثنای مفاهیم کلی از آثار یا آثار حدیثی راوی صاحب کتاب	۲۰۱
۴. نمونه هایی از تفکیک میان نقش استقلالی و تبعی راویان	۲۰۳
۵. جمع بندی	۲۱۵

بخش چهارم: واقعیت های حاکم بر فرایند اعتبارسنجی حدیث

از عصر حضور تا زمان پیدایش نگاهشده های اعتبارسنجی

۱. چرایی رویکرد دانشیان رجال به راویان صاحب اثر	۲۱۹
۲. بازخوانی وضعیت فرهنگی شیعیان در ابتدای امامت امام باقر (ع)	۲۲۷
۳. همگام با قرآن در پی ریزی طرحی فراگیر برای هدایت نسل های پس از پیامبر (ص)	۲۲۸

۲۳۹	۱-۳ پیامبر اکرم ﷺ آخرین پیامبر؛ و قرآن کریم، آخرین کتاب
۲۳۹	۲-۳ خطاب جهان شمول و همیشگی قرآن
۲۴۰	۳-۳ فروگذار نکردن قرآن در بیان نیازهای هدایتی
۲۴۰	۴-۳ پیراسته بودن قرآن از هرگونه آموزه غیر الهی
۲۴۲	۵-۳ رهیابی به نور ایمان و پایدارترین آیین‌ها، پیامد هدایت‌پذیری از قرآن
۲۴۴	۶-۳ چگونگی بهره‌گیری از هدایت‌های قرآنی
۲۴۵	۷-۳ رابطۀ دوسویه پیامبر ﷺ و مخاطبان قرآن
۲۴۷	۸-۲ وظایف مخاطبان قرآن در برابر پیامبر
۲۵۱	۴. نگاهی به آن‌ها گذشت و پرسشی دیگر
۲۶۷	۵. بازخوانی هشدهای اهل بیت علیهم‌السلام
۲۷۷	۶. جمع‌بندی
۲۷۷	۷. مدیریت فرهنگی نه امام
۲۷۸	۸. گام‌های مدیریت فرهنگی نه امامت
۲۸۰	۱-۸ گام نخست: گفت‌وگو با دشمنان دینی و پیدایش راویان کوشا و فرهنگ‌گستر
۲۹۲	۲-۸ گام دوم: نگارش یافته‌های دین‌شناختی
۲۹۵	۱-۲-۸ دستور به نگارش
۲۹۵	۲-۲-۸ پاسداری از نگاشته‌ها
۲۹۵	۳-۲-۸ اعراب‌گذاری برای استفاده هرچه بهتر
۲۹۵	۴-۲-۸ نشر و گسترش و به‌ارث گذاشتن
۲۹۶	۳-۸ گام سوم: درس گرفتن نگاشته‌های حدیثی از نگارندگان
۳۰۵	۴-۸ پیامدهایی چند از تکیه بر نگاشته‌ها
۳۰۶	۱-۴-۸ افزایش توان دین‌شناسی فرهیختگان جامعه شیعی
۳۰۷	۲-۴-۸ تجدیدنظر در داوری‌های پیشین با تکیه بر نقد محتوایی آثار راویان
۳۰۹	۳-۴-۸ توان پاسخ‌گویی به نیازهای نوپیدا در عرصه جامعه دینی
۳۱۳	۵-۸ نتیجه‌گیری
۳۱۵	۹. چرایی نقل حدیث از امام علی

۱۰. عوامل تأثیرگذار بر رفتار عملی اصحاب در پیدایش مفاهیم حکایتگر توثیق و تضعیف	۳۲۱
۱۰-۱. به خطر افتادن استمرار حیات جامعه شیعی	۳۲۱
۱۰-۱-۱. چندگانه‌گویی آموزه‌ها	۳۲۳
۱۰-۱-۲. سکوت و کتمان در بیان آموزه‌ها	۳۲۶
۱۰-۲. اختلاف باورهای کلامی اصحاب با یکدیگر	۳۳۵
۱۰-۳. یکسان نبودن توان اندیشه‌ورزی اصحاب	۳۴۳
۱۰-۴. پیدایش جریان انحرافی غلو	۳۴۵
۱۰-۴-۱. ویژگی‌های جریان انحرافی غلو	۳۴۸
۱۰-۴-۲. راهکارهای نهاد امامت در مبارزه با جریان انحرافی غلو	۳۵۴
۱۰-۴-۳. اظهار بی‌زاری از این گروه و باورهای آن‌ها	۳۵۴
۱۰-۴-۴. دستور به فاصله‌گیری کامل اصحاب از این جریان	۳۵۶
۱۰-۴-۵. فهرستی از روایان قابل اعتماد	۳۵۷
۱۰-۴-۳. راهکارهای اصحاب مبارزه با جریان انحرافی غلو	۳۶۴
۱۰-۴-۴-۱. رجوع به امام علی (ع) برای دریافت آموزه‌های دینی	۳۶۵
۱۰-۴-۴-۲. رجوع به اصحاب رد اعتماد امام علی (ع) برای دریافت آموزه‌های دینی	۳۶۵
۱۰-۴-۴-۳. عرضه احادیث مشکوک به امام علی (ع)	۳۶۹
۱۰-۵. جمع‌بندی	۳۷۲
۱۱. عوامل ضعف راویان	۳۷۳
۱۱-۱. غلو	۳۷۳
۱۱-۲. وضع حدیث	۳۷۴
۱۱-۳. فساد مذهب	۳۷۵
۱۱-۴. تخلیط	۳۷۶
۱۱-۵. اضطراب الفاظ یا فساد الفاظ	۳۷۹
۱۲. چستی مفهوم «ضعف» از نگاه پیشینیان	۳۷۹
۱۲-۱. برشماری چند شاهد	۳۸۰
۱۲-۱-۱. محمد بن سنان	۳۸۱

۳۸۲	۲-۱-۱۲ محمد بن اورمه	۲۰۲
۳۸۳	۳-۱-۱۲ سلیمان دیلمی و پسرش	۲۰۲
۳۸۳	۴-۱-۱۲ عمار بن موسی سباطی	۲۰۲
۳۸۴	۵-۱-۱۲ وهب بن وهب، ابوالختری	۲۰۲
۳۸۴	۶-۱-۱۲ علی بن حدید	۲۰۲
۳۸۵	۷-۱-۱۲ محمد بن عبدالله، ابوالفضل شیبانی	۲۰۲
۳۸۵	۸-۱-۱۲ حسن بن محمد بن یحیی علوی	۲۰۲
۳۸۶	۹-۱-۱۲ احمد بن هلال کرخی	۲۰۲
۳۸۷	۱۰-۱-۱۲ ابراهیم بن اسحاق احمري	۲۰۲
۳۸۸	۱۱-۱-۱۲ حسن بن محمد بن سهل نوفلی	۲۰۲
۳۸۸	۱۲-۱-۱۲ حسن بن راشد طفاوی	۵۰۲
۳۸۸	۲-۱۲ درنگی سودم	۵۰۲
۳۹۴	۱۳. غلو، مهم ترین عامل تضعیف اویان شیعه	
۳۹۶	۱-۱۳ راویان تضعیف شده پرتکرار	۵۰۲
۳۹۶	۱-۱۳ سهل بن زیاد	۲۰۲
۳۹۶	۲-۱-۱۳ محمد بن عیسی بن عبید	۲۰۲
۳۹۶	۳-۱-۱۳ محمد بن خالد برقی	۲۰۲
۳۹۸	۴-۱-۱۳ محمد بن سنان زاهری	۲۰۲
۳۹۸	۵-۱-۱۳ مفضل بن صالح	۲۰۲
۳۹۸	۶-۱-۱۳ محمد بن علی ابوسمینه	۸۰۲
۳۹۸	۷-۱-۱۳ جابر بن یزید جعفی	۸۰۲
۴۰۰	۸-۱-۱۳ عمرو بن شمر جعفی	۸۰۲
۴۰۰	۹-۱-۱۳ عبدالله بن عبدالرحمن اصم	۲۰۲
۴۰۰	۱۰-۱-۱۳ محمد بن حسن بن شمون	۲۰۲
۴۰۱	۱۱-۱-۱۳ مفضل بن عمر جعفی	۲۰۲
۴۰۱	۱۲-۱-۱۳ ابراهیم بن اسحاق احمري	۲۰۲
۴۰۱	۱۳-۱-۱۳ سلمه بن خطاب	۲۰۲

۴۰۲	 نتیجه گیری ۱۳-۱-۱۴	۲۸۷
۴۰۲	 نخستین راویان تضعیف شده ۱۳-۲	۲۸۷
۴۰۲	 ابان بن ابی عیاش ۱۳-۲-۱	۲۸۷
۴۰۳	 مغیره بن سعید ۱۳-۲-۲	۲۸۷
۴۰۳	 ابوالخطاب ۱۳-۲-۳	۲۸۷
۴۰۳	 جماعه بن سعد صانع ۱۳-۲-۴	۲۸۷
۴۰۴	 جدره بن مغیره طائی ۱۳-۲-۵	۲۸۷
۴۰۴	 یونس بن ظبیان ۱۱-۲-۶	۲۸۷
۴۰۴	 یزید صانع ۱۳-۲-۷	۲۸۷
۴۰۴	 مؤمن بن خنیس ۳-۲-۸	۲۸۷
۴۰۵	 نتیجه گیری ۱۲-۲	۲۸۷
۴۰۵	 دیگه ۱۳-۳-۳	۲۸۷
۴۰۵	 ابراهیم بن رید مکفوف ۱۳-۳-۱	۲۸۷
۴۰۵	 احمد بن حسین بن سعید ۱۳-۳-۲	۲۸۷
۴۰۶	 احمد بن علی ابی اسحاق رازی ۱۳-۳-۳	۲۸۷
۴۰۶	 احمد بن محمد سیاری ۱۳-۳-۴	۲۸۷
۴۰۷	 امیه بن علی قیسی ۱۳-۳-۵	۲۸۷
۴۰۷	 جعفر بن محمد بن مالک فزاری ۱۳-۳-۶	۲۸۷
۴۰۷	 حسن بن علی بن ابی عثمان ۱۳-۳-۷	۲۸۷
۴۰۸	 حسین بن احمد منقری ۱۳-۳-۸	۲۸۷
۴۰۸	 خلف بن محمد ماوردی ۱۳-۳-۹	۲۸۷
۴۰۸	 خیبری بن علی طحان ۱۳-۳-۱۰	۲۸۷
۴۰۹	 داود بن کثیر رقی ۱۳-۳-۱۱	۲۸۷
۴۰۹	 طاهر بن حاتم قزوینی ۱۳-۳-۱۲	۲۸۷
۴۰۹	 عبدالرحمن بن ابی حماد کوفی ۱۳-۳-۱۳	۲۸۷
۴۱۰	 عبدالرحمن بن احمد بن نهیک ۱۳-۳-۱۴	۲۸۷
۴۱۰	 عبدالرحمن بن کثیر هاشمی ۱۳-۳-۱۵	۲۸۷

۴۱۰	عبدالله بن بکر ارجانی	۱۳-۳-۱۶
۴۱۱	عبدالله بن بحر	۱۳-۳-۱۷
۴۱۱	عبدالله بن حکم ارمنی	۱۳-۳-۱۸
۴۱۱	عبدالله بن خدّاش	۱۳-۳-۱۹
۴۱۱	عبدالله بن سالم صیرفی	۱۳-۳-۲۰
۴۱۱	عبدالله بن قاسم حارثی	۱۳-۳-۲۱
۴۱۲	عبدالله بن قاسم حضرمی	۱۳-۳-۲۲
۴۱۲	علی بن حسان هاشمی	۱۳-۳-۲۳
۴۱۲	ابن عباس جرادینی	۱۳-۳-۲۴
۴۱۳	علی بن عبدالله بن عمران مخزومی	۱۳-۳-۲۵
۴۱۳	ابن حسن بن علی بن یقطین	۱۳-۳-۱۶
۴۱۳	قاسم بن ربع صاب	۱۳-۳-۲۷
۴۱۴	محمد بن بسر زُهَنی	۱۳-۳-۲۸
۴۱۴	محمد بن جمهور	۱۳-۳-۲۹
۴۱۴	محمد بن حسین صائغ	۱۳-۳-۳۰
۴۱۵	محمد بن سلیمان دیلمی	۱۳-۳-۳۱
۴۱۵	محمد بن عبدالله بن مهران	۱۳-۳-۳۲
۴۱۵	محمد بن موسی بن عیسی همدانی	۱۳-۳-۳۳
۴۱۶	محمد بن نصیر نمیری	۱۳-۳-۳۴
۴۱۶	مُعلی بن راشد بصری	۱۳-۳-۳۵
۴۱۷	منخل بن جمیل اسدی	۱۳-۳-۳۶
۴۱۷	موسی بن جعفر کُمیدانی	۱۳-۳-۳۷
۴۱۷	موسی بن سعدان حنّاط	۱۳-۳-۳۸
۴۱۷	میّاح مدائنی	۱۳-۳-۳۹
۴۱۷	یوسف بن سخت بصری	۱۳-۳-۴۰
۴۱۸	یوسف بن یعقوب جُغفی	۱۳-۳-۴۱
۴۱۸	نتیجه گیری	۱۳-۳-۴۲

۴۱۹	۱۴. نپذیرفتنی بودن تضعیفات مبتنی بر غلو	۴۱۹
۴۱۹	۱-۱۴ دلیل یکم: مبتنی بودن این تضعیفات بر زیرساخت‌های کلامی	۴۱۹
۴۲۲	۲-۱۴ دلیل دوم: مخالفت امام با برخی از تضعیفات مبتنی بر غلو	۴۲۲
۴۲۴	۳-۱۴ قرینه یکم: مخالفت نجاشی با برخی از تضعیفات مبتنی بر غلو	۴۲۴
۴۲۴	۱-۳-۱۴ محمد بن اورمه قمی	۴۲۴
۴۲۷	۲-۳-۱۴ حسین بن عبیدالله بن سهل	۴۲۷
۴۲۷	۳-۳-۱۴ محمد بن بحر الرُّهَنی	۴۲۷
۴۲۷	۴-۳-۱۴ حسین بن یزید النوفلی	۴۲۷
۴۲۸	۵-۳-۱۴ علی بن محمد قاسانی	۴۲۸
۴۲۸	۱۴ قرینه دوم: مخالفت ابن غضائری با برخی از تضعیفات مبتنی بر غلو	۴۲۸
۴۲۸	۱-۳-۱۴ محمد بن اورمه قمی	۴۲۸
۴۲۹	۱-۴-۱۴ ابی‌الحسن بن سعید	۴۲۹
۴۳۰	۱۵. چيستی مفهوم «وثاقت» از نگاه پیشینیان	۴۳۰
۴۳۰	۱-۱۵ مفهوم لغوی وثاقت	۴۳۰
۴۳۴	۲-۱۵ وثاقت مطلق و درون‌مای آن	۴۳۴
۴۳۴	۱-۲-۱۵ صحت مذهب	۴۳۴
۴۳۶	۲-۲-۱۵ راستگویی و امانت‌داری در قتل	۴۳۶
۴۳۸	۳-۲-۱۵ درستی درون‌مایه‌های حدیثی	۴۳۸
۴۴۰	۴-۲-۱۵ پذیرش احادیث منفرد	۴۴۰
۴۴۶	۵-۲-۱۵ پابندی عملی به شریعت	۴۴۶
۴۴۸	۶-۲-۱۵ نتیجه‌گیری	۴۴۸
۴۴۸	۳-۱۵ وثاقت مقید و گونه‌های آن	۴۴۸
۴۴۹	۱-۳-۱۵ راویان برخوردار از چند جنبه علمی	۴۴۹
۴۵۰	۲-۳-۱۵ راویان دارای ارتباط تنگاتنگ حدیثی با عاقله	۴۵۰
۴۵۱	۳-۳-۱۵ راویانی همراه با پیرایه‌های اتهام و ابهام	۴۵۱
۴۵۳	۴-۳-۱۵ راویان دارای مشایخ حدیثی ضعیف	۴۵۳
۴۵۴	۵-۳-۱۵ راویان ثقة‌بی‌بهره از صحت مذهب	۴۵۴

۴۵۵	۱۵-۳-۶ جمع‌بندی
۴۵۵	۱۶. فقه‌مداری، مهم‌ترین عامل توثیق راویان شیعی
۴۵۶	۱۶-۱ نخستین گروه از راویان توثیق شده
۴۵۷	۱۶-۱-۱ گزارش‌های جمعی
۴۶۳	۱۶-۱-۲ گزارش‌های فردی
۴۶۵	۱۶-۱-۳ نتیجه‌گیری
۴۶۶	۱۶ توثیق‌شدگان از اصحاب امام صادق (ع)
۴۶۶	۱۶-۲-۱ ثابت‌بن شریح
۴۶۶	۱۶-۲-۲ حسن عسی
۴۶۶	۱۶-۲-۳ رابطه‌ی روایی حمادبن عیسی با امام صادق (ع)
۴۶۷	دوم: وثاقت حسن عسی
۴۶۷	سوم: کتاب‌های نادین عسی
۴۶۸	۱۶-۲-۳ رفاعة بن موسی
۴۶۹	۱۶-۲-۴ ربیع بن عبدالله
۴۶۹	وثاقت ربیع بن عبدالله و رابطه‌ی روایی با امام صادق (ع)
۴۶۹	رابطه‌ی روایی ربیع و فضیل بن یسار
۴۶۹	کتاب ربیع بن عبدالله
۴۷۰	ربیع و کتاب الراهب و الراهبة
۴۷۲	۱۶-۲-۵ سعید بن ابی‌الجهم قابوسی
۴۷۲	۱۶-۲-۶ عبدالله بن سنان
۴۷۲	۱۶-۲-۷ عبدالله بن مُسکان
۴۷۳	۱۶-۲-۸ عمر بن محمد بن یزید، بنیاع سابری
۴۷۴	۱۶-۲-۹ غیاث بن ابراهیم تمیمی
۴۷۴	۱۶-۲-۱۰ معاویه بن وهب
۴۷۴	۱۶-۲-۱۱ منصور بن حازم بجلی
۴۷۵	۱۶-۲-۱۲ مسعدة بن زیاد ربیعی
۴۷۵	۱۶-۲-۱۳ مشعل بن سعد اسدی

۴۷۵	۱۶-۲-۱۴ وهیب بن حفص جریری
۴۷۶	۱۶-۲-۱۵ یحیی بن علیم کلبی
۴۷۶	۱۶-۲-۱۶ یعقوب بن سالم احمر
۴۷۶	۱۶-۳ نتیجه گیری
۴۷۷	۱۷. پذیرفتنی بودن توثیقات دانشمندان رجالی
۴۷۸	۱۷-۱ پذیرش توثیقات بر پایه حجیت بیّنه (خبر عدلین)
۴۷۹	۱۷-۲ پذیرش توثیقات بر پایه حجیت قول اهل خیره
۴۷۹	۱۷-۳ پذیرش توثیقات بر پایه حجیت خبر ثقه در موضوعات
۴۸۷	۱۷-۴ پذیرش توثیقات بر پایه حجیت ظن در ظرف انسداد
۴۸۸	۱۷-۵ پذیرش توثیقات بر پایه اطمینان به وثاقت راوی
۴۹۰	۱۸. نتیجه گیری

پیوست یک. بازخوانی گزارش دس و تحریف غالیان

در پرتو ارزش فرهنگی نهاد امامت

۴۹۹	۱. بازخوانی دو گزارش ۴۰۱ و ۴۰۲ از رجال سی
۵۰۳	۲. رویکردهای گوناگون به این دو گزارش
۵۰۳	۲-۱ رویکرد نخست: پذیرش اثر تخریبی این دو گزارش
۵۰۸	۲-۲ رویکرد دوم: تلاش در کاستن از نتایج زیان بر این دو گزارش
۵۱۱	۳. پیامدهای این دو گزارش
۵۱۱	۳-۱ ناتوان شمردن اصحاب در بازشناسی و فرق گذاری میان آموزه های غالیانه و غالیان
۵۱۱	۳-۲ پذیرش بی چون و چرای محتوای کتاب ها
۵۱۱	۳-۳ عدم موضع گیری مناسب از سوی امام صادق و امام کاظم علیه السلام و اصحاب بر برابر این جریان
۵۱۲	۳-۴ تأثیر گذاری آموزه های غالیانه بر رفتار عملی اصحاب
۵۱۳	۳-۵ نبود نسخه های پیراسته از جعل و تحریف در میان اصحاب
۵۱۳	۳-۶ عدم عرضه حدیث و نگاشته های حدیثی بر امام و اصحاب مورد وثوق
۵۱۴	۳-۷ نقش پررنگ یونس بن عبدالرحمن در انتقال میراث حدیثی شیعه

۵۱۴	۸-۳ اتصال سند بسیاری از روایات تا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۵۱۴	۴. اثبات ناراستی این دو گزارش
۵۱۵	۱-۴ ناهمگونی آموزه‌های غالبانه با آموزه‌های صحیح (رد پیامد نخست)
۵۱۷	۲-۴ نقد محتوایی، معیار اصلی در پذیرفتن یا نپذیرفتن کتاب‌ها (رد پیامد دوم)
۵۱۷	۳-۴ موضع‌گیری امام صادق و امام کاظم علیهما السلام و اصحاب در برابر جریان انحرافی غلو
۵۱۹	(رد پیامد سوم)
۵۱۹	۳-۱ اظهار بی‌زاری از غالیان و آموزه‌های آن‌ها
۵۲۰	۲-۲ امر به فاصله‌گیری اصحاب از این جریان
۵۲۱	۳-۳ امر به استقامت از رویان مورد وثوق برای اخذ معارف
۵۲۱	۴-۴ فقه‌مداری پایبندی به شریعت، مهم‌ترین ویژگی اصحاب سرشناس
۵۲۳	(رد پیامد چهارم)
۵۲۳	۵-۴ میزان استقامت اصحاب از کتاب‌های نگاشته شده در عصر صادقین علیهم السلام
۵۲۴	(رد پیامد پنجم)
۵۲۹	۶-۴ عرضه حدیث و نگاشته‌های اثبات بر امام اصحاب، مورد وثوق (رد پیامد ششم)
۵۳۱	۱-۶-۴ عرضه حدیث بر امام
۵۳۵	۲-۶-۴ عرضه نگاشته‌های حدیثی بر امام
۵۳۶	۳-۶-۴ عرضه حدیث بر راوی دیگر
۵۳۷	۷-۴ نقش کم‌رنگ یونس بن عبدالرحمن در میراث حدیثی شیعه (رد پیامد هفتم)
۵۳۸	۸-۴ چشمگیر نبودن روایاتی با اتصال سند تا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله (رد پیامد هشتم)
۵۳۸	۵. نتیجه‌گیری
۵۴۰	پیوست دوم: بازخوانی میراث امامتی سه تن از رویان متهم به غلو
۵۴۳	۱. راهبانی احادیث راویان ضعیف به میراث حدیثی شیعه
۵۴۵	۲. بازشناسی شخصیت سهل بن زیاد
۵۴۶	۱-۲ سهل بن زیاد از نگاه احمد بن محمد بن عیسی
۵۴۶	۲-۲ سهل بن زیاد در نگاه فضل بن شاذان
۵۴۸	۳-۲ ابن ولید و سهل بن زیاد

۵۴۹	۴-۲ سهل بن زیاد از نگاه ابن غضائری
۵۴۹	۵-۲ نجاشی و سهل بن زیاد
۵۴۹	۶-۲ شیخ طوسی و چگونگی نگاه به سهل بن زیاد
۵۵۰	۷-۲ نتیجه گیری
۵۵۰	۸-۲ میراث امامتی سهل بن زیاد
۵۵۰	۸-۲ ۱- خالی نبودن زمین از حجت الهی
۵۵۴	۸-۲ ۲- بایستگی امامت یکی از دو نفر باقیمانده بر روی زمین
۵۵۷	۸-۲ ۳- برخورداری امامان از علم تمام پیامبران و فرشتگان
۵۶۱	۸-۲ ۴- امامان، گنجینه علم خداوندی
۵۶۸	۸-۲ ۵- نزول یابی دانش امامان
۵۷۰	۸-۲ ۶- تاهم امامان از آنچه در آسمان ها است
۵۷۳	۸-۲ ۷- نایب یک میلیون در علم بر روی امیرالمؤمنین علیه السلام
۵۸۰	۸-۲ ۸- اثبات ستم های استوار زمین
۵۸۷	۸-۲ ۹- ناپذیرش اعمال بدین و ایت اهل بیت علیهم السلام
۵۹۲	۸-۲ ۱۰- پیمان گرفتن بر میان در عالم ذر ولایت
۵۹۳	۸-۲ ۱۱- وجوب اطاعت از امامان علیهم السلام
۵۹۶	۸-۲ ۱۲- تأویل برخی آیات قرآن
۵۹۸	۹-۲ جمع بندی
۵۹۹	۳. بازشناسی شخصیت محمد بن سنان زاهری
۵۹۹	۳-۱ ایوب بن نوح و محمد بن سنان
۶۰۰	۳-۲ محمد بن سنان از نگاه فضل بن شاذان
۶۰۳	۳-۳ نگاه کشی به محمد بن سنان
۶۰۴	۳-۴ محمد بن سنان در نگاه ابن ولید
۶۰۴	۳-۵ محمد بن سنان و ابن غضائری
۶۰۵	۳-۶ نجاشی و نگاه او به محمد بن سنان
۶۰۵	۳-۷ شیخ طوسی و محمد بن سنان
۶۰۶	۳-۸ نتیجه گیری

۶۰۶	۹-۳ میراث امامتی محمّد بن سنان
۶۰۶	۹-۳ بایستگی امامت یکی از دو نفر باقیمانده بر روی زمین
۶۰۷	۲-۹-۳ تساوی ائمه و پیامبران در بایستگی اطاعت از ایشان
۶۱۰	۳-۹-۳ ائمه علیهم السلام، ستون های استوار زمین
۶۱۰	۴-۹-۳ آگاهی امامان از هر آنچه در زمین و آسمان هاست، و هر آنچه بوده و خواهد بود
۶۱۲	۳-۱۰ جمع بندی
۶۱۲	۴. باز شایسته شخصیت محمّد بن علی ابوشمینه
۶۱۲	۱-۱ ابوشمینه از نگاه فضل بن شاذان
۶۱۳	۲-۴ احمد بن حسن عیسی و ابوشمینه
۶۱۳	۳-۴ نگاه آئینی به محمّد بن علی ابوشمینه
۶۱۴	۴-۴ ابوشمینه در نگاه ابن ولید
۶۱۵	۵-۴ ابوشمینه و ابن غداقر
۶۱۵	۶-۴ نجاشی و ابوشمینه
۶۱۵	۷-۴ ابوشمینه از نگاه شیخ طوسی
۶۱۵	۸-۴ نتیجه گیری
۶۱۵	۹-۴ باورهای امامتی محمّد بن علی ابوشمینه
۶۱۶	۱-۹-۴ خالی نبودن زمین از حجت الهی
۶۱۷	۲-۹-۴ سینه های امامان علیهم السلام، جایگاه قرآن
۶۲۱	۳-۹-۴ عرضه اعمال بر امیرالمؤمنین علیهم السلام
۶۲۴	۴-۹-۴ ائمه علیهم السلام، ستون های استوار زمین
۶۲۴	۴-۱۰ جمع بندی
۶۲۵	۵. نتیجه گیری

پیوست سوم: تعارض جرح و تعدیل یا ناسازگاری توثیق و تضعیف

۶۲۹	۱. تعارض جرح و تعدیل، نیازمند واکاوی دوباره
۶۳۱	۲. راهکارهای رایج در چاره گری تعارض جرح و تعدیل
۶۳۱	۲-۱. مقدم داشتن همیشگی جرح بر تعدیل

۶۳۳	۲-۲ مقدم داشتن همیشگی تعدیل بر جرح
۶۳۳	۳-۲ مقدم داشتن قول دارای قائل بیشتر
۶۳۴	۴-۲ مقدم داشتن قول دارای ترجیح
۶۳۸	۳. کاستی های این چهار مبنا
۶۳۸	۴. بایسته های بحث تعارض توثیق و تضعیف
۶۳۹	۱-۴ تحلیل مفهومی واژگان وثاقت و ضعف و درک نقطه اشتراک و افتراق آن ها
۶۳۹	۲-۴ عدم نقش ایجابی یا سلبی اصاله العدالة در توثیق و تضعیف راویان
۶۴۱	۳-۴ راویان صاحب اثر، موضوع احکام دانشمندان رجالی
۶۴۲	۴-۴ اجتهادی بودن بخشی از احکام دانشمندان رجالی
۶۴۳	۱-۴ تاثیر گستره دانش اندیشمند رجالی در حکم به توثیق و تضعیف
۶۴۴	۲-۴ روش کار اندیشمند رجالی با راوی توصیف شده
۶۴۴	۳-۴ کانون مفاد تعارض
۶۴۵	۵. جایگاه تعارض
۶۴۶	۶. گونه های تعارض توثیق و تضعیف
۶۴۶	۱-۶ تعارض توثیق با نقل از ضعفا
۶۴۷	۲-۶ تعارض تضعیف با قرارگیری راوی بر طریق نقل کتاب راوی دیگر
۶۴۸	۳-۶ تعارض توثیق و تضعیف به گونه مطلق
۶۴۸	۴-۶ تعارض توثیق و تضعیف به گونه مقید
۶۴۹	۵-۶ تعارض توثیق مطلق با تضعیف مقید
۶۴۹	۶-۶ تعارض توثیق مطلق با رمی به غلو
۶۴۹	۷-۶ تعارض توثیق مطلق یا مقید با اکتار از ضعفا
۶۵۰	۸-۶ تعارض توثیق مطلق یا مقید با تضعیف همراه با دلیل
۶۵۰	۹-۶ تعارض توثیق مدلل با تضعیف مدلل
۶۵۲	۱۰-۶ تعارض توثیق و تضعیف با بیان ویژگی های محتوایی
۶۵۲	۱۱-۶ تعارض توثیق مطلق با تضعیف مؤکد
۶۵۳	۱۲-۶ تعارض توثیق عملی با تضعیف عملی
	۷. راهکارهای چاره گیری گونه های تعارض بر اساس مبانی پذیرش دیدگاه

دانشمندی رجالی	۶۵۴
۱-۷ راهکار چاره‌گری تعارض برابر با مبنای حجیت خبر عدلین	۶۵۴
۲-۷ راهکار چاره‌گری تعارض برابر با مبنای حجیت قول اهل خبره	۶۵۵
۳-۷ راهکار چاره‌گری تعارض برابر با مبنای حجیت خبر ثقه در موضوعات	۶۵۵
۴-۷ راهکار چاره‌گری تعارض برابر با مبنای حجیت ظن در ظرف انسداد	۶۵۵
۵-۷ راهکار چاره‌گری تعارض برابر با مبنای اطمینان به وثاقت راوی	۶۵۶

فهرست‌ها

فهرست منابع	۶۵۹
فهرست آیات	۶۶۹
فهرست روایات	۶۷۵
فهرست کتب	۶۸۹

افتخار آمیز شیعه را برپا داشتند.

این میراث ارزشمند در گذر زمان از آسیب‌ها و تهدیدها نیز برکنار نماند. پیدایش گروه‌هایی چون غالیان که به امامان (علیه السلام) دروغ می‌بستند، اختلافات اصحاب امامان (علیه السلام) و وجود دوره‌های تقیّه در زمره این آسیب‌ها بود.

این چنین شد که از دیرباز مسئله اعتبار حدیث و ملاک‌های آن از اهمّ موضوعات مورد بحث عالمان امامیه قرار گرفت.

توجه امروز بر اهمیّت این مباحث افزوده، رواج دیدگاه‌هایی است که با بزرگ‌نمایی مشکلات و آسیب‌ها در حوزه حدیث شیعه، فضای کلی حدیث، امامت را بی اعتبار جلوه می‌دهد و در نتیجه با فروکاستن از اهمیّت معارف حدیث شیعه آن را به یک سو می‌راند. طرفداران این دیدگاه‌ها بر آن اند که مشکلات حدیث شیعه، به ویژه مسئله جعل و دس حدیث از سوی غالیان، چنان تأثیر چشم‌گیر پایداری بر میراث حدیثی امامیه گذارده است که نمی‌توان به سادگی احادیث - هر چند از جهت سند پرتکرار باشند - پذیرفت. برخی از اینان ادعا می‌کنند پیرو روش رایج «اعتبارسنجی راوی محور» هستند. اما بر سهولت‌ها نشان می‌دهد این تبعیّت، جانبدارانه و هدفمند به کار گرفته شده و نه به صورت گزینشی به ویژگی‌های آن دیدگاه وفا نشده است.

اساساً این دیدگاه که ارزیابی اعتبار حدیث تنها از رویابی سند، آن هم بر پایه توثیق و تضعیف‌های مندرج در نگاشته‌های رجال، استوار گردد و عدم اثبات وثاقت هر یک از راویان حدیث، سبب ضعف حدیث شود و آن را به گونه‌ای نامعتبر جلوه دهد، هر چند دیدگاهی مشهور است و رواج دارد، اما بر اساس تتبع تاریخی نمی‌توان آن را دیدگاه عالمان متقدم امامیه در دوران پیش از تقسیم چهارگانه حدیث در مکتب حله شمرد و به آنان نسبت داد. قداما در ارزیابی اعتبار حدیث، مسلک و مرامی دیگر داشته‌اند.

تدوین کتب رجالی در دوره زمانی قدما شکل گرفته است و ناگزیر برای دریافت روش ارزیابی اعتبار احادیث نزد آنان باید این کتاب‌ها را در محیط همان زمان و در چهارچوب‌های مد نظر مؤلفان آن‌ها بازخوانی و بازشناسی کرد، نه آن‌که اصطلاحات و تعابیر مورد استفاده آنان را با مبنایی که پس از آن‌ها از سوی مدرسه حله تبیین شده، ساده‌انگارانه تطبیق داد.

این که چرا فهرست اسماء مصنفی الشيعة اثر نجاشی را امروز بیشتر با نام رجال نجاشی می‌شناسیم و این که چرا فهرست شیخ طوسی بیش از رجال او مشتمل بر تزییقات و تضعیفات است، در شمار پرسش‌هایی است که باید به آن‌ها با دقت تمام پاسخ گفت.

مکتوبی که پیش رو در دسترس شماست تلاشی است برای ارائه منظومه‌ای سامان یافته در پاسخ به این مسئله را اعتبارسنجی حدیث امامیه. اهم مطالب و مسائلی که در این کتاب به آن‌ها پرداخته شده عبارت‌اند از: تبیین جایگاه حدیث و اصالت آن در کنار قرآن کریم، روش‌های به کار گرفته شده امامان شیعه (علیهم‌السلام) در برابر آسیب‌ها و مشکلات پیش گفته، منبع‌شناسی علم رجال شیعه، بازخوانی مفاهیم فایده‌علم رجال چون وثاقت، ضعف، غلو و عوامل و زمینه‌های پدید آمدن هر یک از آن‌ها، توجه به نقش محوری تألیفات حدیثی و تفکیک میان نقش تدوین و استقلال راویان، توجه به پدیده استثنا در روایت کتب حدیثی و نتایج آن. پیام اصلی این کتاب بازشناسی پایه‌ها و مؤلفه‌های مبنای اعتبارسنجی «قرینه محور» در برابر مبنای اعتبارسنجی «راوی محور» کنونی است.

مسئله نقد محتوایی روایات راویان در عصر متقدمان و اثر این پدیده بر ارزیابی روایت و نیز دریافت ارتباط این مسئله با چگونگی شکل‌گیری مفهوم وثاقت و ضعف، به ویژه ضعف ناشی از نسبت غلو نزد رجالیان، از جمله مباحث مهمی است که نشان از اصالت روش اعتبارسنجی

«قرینه‌محور» دارد. همچنین تشکیل منظومه‌های حدیثی که یکدیگر را تأیید و تقویت می‌کنند و توجه به میراث حدیثی قابل تأییدی که از برخی راویان متهم و تضعیف شده در کتاب‌های معتبر حدیثی امامیه باقی مانده، از دیگر روش‌های اعتبارسنجی قرینه‌محور است که تفصیل آن‌ها در کتاب آمده است.

تلاش‌هایی از این نوع با هدف تبیین نحوه مواجهه درست و روا با میراث حدیثی امامیه، اهمیت مضاعفی در عرصه پژوهش دارد؛ چرا که آثار و ثمرات خود را در نوع و نحوه تعامل معرفتی و اعتقادی شیعه با حدیث، به خصوص در عصر پرسشگر کنونی، آشکار می‌سازد. بدیهی است در آثار سیاسی‌گذاری از نویسندۀ متبّع و محقق، نباید این کتاب را سخن آخر پنداشت و راه تکمیل و تحقیق بیشتر را همواره باید گشوده دید.

پیگیری و پشتیبانی همه‌جانبه از این کتاب پراج، از بدو مراحل پژوهش و نگارش تا آماده‌سازی رچاد، در مرکز فعالیت‌های معرفتی مؤسسه علمی فرهنگی امام هادی (علیه السلام) در شهر قم رقم خورده است. این مؤسسه در سال ۱۳۹۰ به همت و افکری گروهی از دانش‌آموختگان و مدرّسان حوزه و دانشگاه و هیأتی جمعی از دغدغه‌مندان و سابقه‌داران عرصه تربیت و آموزش تأسیس شده و هدف خود را تلاش برای ارتقای سطح علمی و اعتقادی جامعۀ فرهیختگان مکتب اهل بیت (علیهم السلام) تعریف کرده است.

برگزاری نشست‌های علمی برای طّلاب علوم دینی در چندین استان و همچنین اجرای دوره‌های بلندمدت آموزشی برای طّلاب حوزه علمیه قم، برپایی دوره‌های دانش‌افزایی جهت معّلمین و مدیران و پشتیبانی

از پژوهش‌های بنیادین در حوزه حدیث و عقاید، از جمله فعالیت‌های این مؤسسه است.

بهره‌مندی از حضور علمی و تجربیات آموزشی اساتید محقق و صاحب‌نظر و ارتباط با مراکز علمی و پژوهشی معتبر، فرصت ویژه‌ای برای پیگیری اهداف علمی و تربیتی در این مؤسسه فراهم کرده است.

از خداوند متعال می‌خواهیم که به یاری حضرت بقیة الله، امام زمان، صلوات الله علیه و عجل الله فرجه توفیق برداشتن قدمی هر چند کوچک در مسیر خدمت‌گزاری به آستان آن حضرت نصیبمان فرماید. آخر سال ۱۳۹۲

در پایان سخن، برای استمرار توفیقات مؤلف محترم، از همه کسانی که در به سامان رسیدن این کتاب همراهی و همکاری فرمودند، به ویژه از پیگیری‌های حجت الاسلام المسلمین جناب آقای سید مصطفی میرلوحی ریاست هیئت حدیث مؤسسه امام هادی علیه السلام و نیز از مساعدت‌های جناب حجت الاسلام والمسلمین استاد دکتر احمد احمدی ریاست محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت) و عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی، سیاست‌گذاری می‌کنیم و برای همگی دوام توفیق مسئلت داریم.

وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

دی ماه ۱۳۹۶

مؤسسه علمی فرهنگی امام هادی علیه السلام

